

Reforma concediului de îngrijire a copiilor de vârstă 0-3/ 3-6 ani: mai scurt, mai bine plătit, urmat de servicii bune de creșă/ grădiniță.

Autor: **Constanța Popescu**, „Expert-Grup”

Director Program „Economie Politică și Advocacy”,
Centrul analitic independent „Expert-Grup”.

Contact: constanta@expert-grup.org

Chișinău, octombrie 2015

Notă de limitare a responsabilității

Acest raport este realizat de către Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP cu sprijinul UNICEF și finanțare oferită de Guvernul Suediei, în cadrul proiectului „Parteneriat pentru politici de rezultat bazate pe analiză: UNICEF, Parlamentul Republicii Moldova și Expert-Grup”. Afirmările și concluziile din acest document aparțin exclusiv autorului și nu reflectă neapărat poziția sau opiniile finanțatorului.

■ Sumar executiv	4
■ Introducere: situația din Republica Moldova, cadrul legislativ și evoluția datelor statistice	7
■ Status quo: punctele slabe ale situației actuale, comparativ cu exemple de bune practici din Uniunea Europeană.....	10
■ Propuneri de modificare a cadrului legislativ din Republica Moldova:	15
■ Anexe:	20

■ Sumar executiv

Acest studiu include o analiză a cadrului legislativ din Republica Moldova în domeniul legislației muncii și politici de susținere a familiilor cu copii - și anume în mod special a cadrului de acordare a concediului de îngrijire a copilului cu vârsta de 0-3/ 3-6 ani, precum și recomandări de reformare a politicilor și legislației din domeniu. Această analiză include analiza impactului nu doar asupra părinților asigurați cu un loc de muncă, dar și a celor neasigurați (ex. studenți, șomeri etc.) și a modului în care sunt afectați copiii, familiile, dar și angajatorii. Mărimea indemnizațiilor oferite în prezent este analizată comparativ cu minimul de existență necesar lunar pentru un adult și un copil, incluzând și o evaluare a duratei actuale de acordare a acestei indemnizații (1,5 sau 3 ani), care variază pentru diferite categorii de beneficiari (asigurați/ neasigurați). Acest studiu face o analiză în special din punctul de vedere a politicilor sociale și a riscului de sărăcie în rândul familiilor cu copii. Fără ca studiul să fie focusat specific pe politicile de gen, totuși propunerile identificate contribuie semnificativ și la un mai bun parteneriat între femei și bărbați în îndeplinirea responsabilităților de părinte.

Pentru a identifica un set de propuneri cu efect de sinergie, în acest studiu politica socială existentă este studiată împreună cu prevederile Codului Muncii și cu evoluțiile din educația preșcolară (serviciile de creșe și grădinițe), în special a noilor prevederi din Codul Educației aprobat în 2014. Recomandările sunt importate, ținând cont de diferențele între oferta grădinițelor de stat în regiunile rurale - versus cele urbane (cea mai complicată situație fiind în municipiul Chișinău, pe criteriile de insuficiență de locuri, vârsta minimă de încadrare a copiilor, gradul de încălcare a normelor privind numărul maxim de copii admis într-o grupă de grădiniță - dar și în localitățile rurale unde nu există deloc o grădiniță).

În mod cert principala constatare este că prevederile actuale pentru concediul de îngrijire a copilului nu permit familiilor cu copii să aibă mai multe opțiuni de alegere, oferta actuală fiind de o singură schemă (pentru părinții asigurați un concediu de maxim 3 ani la 30%, cei neasigurați având o indemnizație fixă de 400 de lei timp de maxim 1,5 ani), iar pragurile minime ale indemnizațiilor sunt mult sub minimul necesar de existență. Exemplele relevante din regiune identificate pentru acest studiu includ experiența Lituaniei și României, fiecare țară oferind alegere între 2 opțiuni de concedii, cu durată și indemnizație diferită (1 și 2 ani). Una dintre cele mai mari probleme identificate este faptul că **în Republica Moldova circa 64,5% din copiii cu vârsta de 0-3 ani au părinți neasigurați și primesc indemnizația doar până la vârsta de 1,5 ani, astfel aceste familii cu copii în perioada 1,5-3 ani vor fi în afara oricărei finanțări din partea statului: nici indemnizația lunară, și nici loc la grădiniță conform versiunii noi a Codului Educației.** Se pare că la momentul aprobării acestei noi legi nu s-a ținut cont de această situație.

Recomandările studiului sunt făcute, inclusiv ținând cont de situația financiar-economică și constrângerile de finanțe publice din 2015/ 2016 în Republica Moldova, astfel au fost selectate doar recomandările realiste și un plan de implementare graduală - care să asigure evitarea șocurilor atât pentru beneficiari, cât și pentru bugetul public și angajatori. Pentru o reformă de succes, este necesară implementarea simultană a câțiva pași, astfel este foarte importanta coordonarea inter-ministerială bună pe acest domeniu, precum și o sincronizare a acțiunilor între Guvern și Parlament, acestea fiind descrise în acest studiu.

Recomandările cheie (se recomandă implementarea sincronizată):

- **Corectarea imediată (toamna 2015) a noilor prevederi ale Codului Educației aprobat în 2014** pe partea de educație antepreșcolară și preșcolară (detalii în studiu), astfel încât să fie extinsă oferta de creșe de stat pentru copiii de la 2 ani în sus pentru cei care doresc (și nu de la 3 ani, cum este redacția actuală a legii în art. 23-24); completată de obligații mai mari pentru APL/ municipii de a organiza și segmentul de creșă 1-2 ani (în formula de autonomie financiară a APL deja). Se recomandă și o monitorizare specială a situației în municipiul Chișinău, dar și a altor regiuni cu diferențe mari față de media pe țară la capitolul oferta reală de servicii de educație preșcolară;
- **Oferirea acum, cu intrare în vigoare din ianuarie 2017 a opțiunii pentru fiecare părinte să poată alege una din 2 opțiuni de concediu de îngrijire a copilului până la 3 ani – cea clasică de 3 ani plătiți la 30% din salariul mediu din cele 12 luni anterioare concediului de maternitate și schema nouă: de 2 ani cu 60% salariu în primul an și 30% în anul următor și drept de concediu neplătit rămas pentru anul 3 (opțiunea aleasă inițial neputând fi modificată ulterior).** Suplimentar, **pe termen lung** și cu condiția modificării propuse a Codului Educației și a extinderii ofertei reale de creșe/ grădinițe, se poate examina reducerea graduală a dreptului la concediu neplătit 3-6 ani (detalii în studiu, capitolul 3 la recomandări) până la 4 ani. Ulterior pilotării acestei politici de oferire a alegerii între 2 scheme de concedii (2 sau 3 ani parțial plătiți), după o perioadă de acomodare a sistemului public la noile scheme de plăți - poate fi examinată mai târziu și schema suplimentară de concediu la alegere cu durata de 1 singur an achitat la 90% concediu, cu anii 2 și 3 păstrați cu drept de concediu neplătit;
- **Extinderea duratei de acordare a indemnizației pentru persoanele neasigurate, de la 1,5 ani la 2 ani (aprobare recomandată pentru toamna 2015, cu intrare în vigoare de la 1 ianuarie 2017)** – astfel această indemnizație să fie stopată la vârsta la care Codul Educației permite deja includerea copiilor în grădinițele cu finanțare de stat (în noua versiune ar fi deja pentru copii începând cu vârsta de 2 ani). Suplimentar, se recomandă completarea criteriilor de eligibilitate a persoanelor asigurate, astfel încât o parte din persoanele astăzi definite în Moldova ca fiind neasigurate și neeligibile pentru concediul de 3 ani – să devină eligibile (ex. părinții studenți la studii cu frecvență, șomerii – cel puțin pentru o parte a celor 12 luni monitorizate ca bază de calcul de stabilire a indemnizației – detalii privind experiența altor țări în capitolul 2, iar o estimare a costurilor bugetare propuse este inclusă în anexa nr.10);
- **Mărirea minimului acordat pentru anul 1 al concediului de îngrijire a copilului (pentru toți beneficiarii) de la 400 de lei până la minim indicatorul VMLG de 765 lei din legea privind ajutorul social (mărirea din 2015, acest indicator fiind mărit periodic), iar pe termen mediu să fie mărită gradual indemnizația din anul 1 până la apropierea cât mai mare de minimul de existență al unui adult, care în concediu renunță la activitatea profesională pentru a îngriji un copil. Anul 2 urmează a fi corectat anual conform indicelui de inflație, sau ideal fixat ca și un % din VMLG (astfel va avea avantajul ajustării automate anual).**

- **Alte propuneri ce țin de familiile cu copii, detaliate în capitolul 3 ale acestui studiu** – ex. pe termen scurt poate fi efectuată mărirea semnificativă a scutirii de impozitului pe venit acordată pentru fiecare copil minor aflat la întreținere (cea actuală este foarte simbolică, și permite păstrarea a doar circa 30 de lei lunar extra după taxe). Suplimentar, examinarea introducerii unor alocații pentru copii, perfecționarea legii privind ajutor social pentru familiile cu copiii de 3-7 ani din localitățile rurale fără creșe/ grădinițe, și multe alte măsuri detaliate în capitolul final de recomandări din acest studiu.

■ Introducere: situația din Republica Moldova, cadrul legislativ și evoluția datelor statistice

Reforma concediului de îngrijire a copilului este o prioritate, în opinia societății civile, confirmată prin multiple adresări, studii și comunicări oficiale ale societății civile către factorii politici – atât din partea organizațiilor care se ocupă de protecția copilului, cât și din partea organizațiilor preocupate de politici de asigurare a echilibrului de gen sau de politici social-economice și de reducere a sărăciei. Unele modificări efectuate în primăvara 2014, deși având o necesitate bine argumentată, au fost preponderent în favoarea sistemului public, nu au inclus corecții și în favoarea părinților, astfel au trezit nemulțumirea și protestele familiilor tinere și cu copii mici. Din 2003 până în prezent s-a acumulat o cerere publică pentru o reformă în acest domeniu, iar acest studiu vine să identifice setul de soluții care să convină tuturor (ținând cont de faptul că viziunile și alegerile preferate ale familiilor cu copii sunt foarte diferite, pentru că au circumstanțe diferite) și să fie realist în condițiile bugetului public din 2015/ 2016.

Pentru a analiza situația din domeniu, **cercetările preliminare efectuate au inclus în mod detaliat studierea cadrului legislativ al Republicii Moldova, și anume:** Codul Muncii, Legea 289 din 2004, Hotărârea de Guvern nr. 1478 din 2002, Regulamentul/ HG nr. 108 din 2005, Codul Educației etc. Suplimentar, au fost examinate și alte acte regulatorii secundare, dar și datele statistice și rapoartele MMPSF, BNS, CNAS indicate pe parcursul studiului. Experiența europeană și regională a fost la fel studiată detaliat, iar pentru acest studiu au fost selectate modelele din 2 țări cele mai relevante, în opinia autorului, care sunt noile țări membre ale UE Lituania și România (deși majoritatea statelor europene au elemente de bune practici demne de a fi preluate, în limita resurselor bugetare pe care doresc să le aloce pentru aceste politici decidenții politici).

Deși în Republica Moldova este oferit unul dintre cele mai lungi concedii parțial plătite de îngrijire a copiilor mici din regiune – unul din părinți se poate afla în concediul respectiv până la vârsta de 3 ani a copilului, și încă 3 ani neplătiți la dorință ulterior, cu păstrarea locului de muncă – se atestă și o numeroasă serie de probleme. **Acest concediu este și mult mai prost plătit față de multe țări din UE**, fiind de doar 30% din salariul părintelui care ia acest concediu, comparativ de ex. cu 85% din salariul oferit în primul an în România sau de 100% oferit în Lituania.

Mărirea în anul 2014 a bazei de calcul de la 6 luni până la 12 luni înainte de nașterea copilului a fost efectuată fără a aduce și o creștere a valorii procentuale a indemnizației (sau a pragului minim valoric), ceea ce ar fi fost binevenit cel puțin pentru perioada primului an. Durata concediului plătit în Moldova vine să compenseze lipsa creșelor de stat și private, deci în lipsa acestora forțăm unul din membrii familiei să rămână acasă, cu o indemnizație minimă deseori sub minimul de existență.

Totuși există și tendințe pozitive realizate în ultimul deceniu, astfel conform datelor BNS, indemnizația unică la nașterea primului copil a crescut de la 500 lei în 2005 la 3100 lei primul copil și 3400 lei pentru următorii în 2014, iar indemnizația lunară medie pentru îngrijirea copilului a crescut în perioada 2005-2012 de la 150 la 868 lei pentru persoanele asigurate și de la 100 la 300 pentru persoanele asigurate (ulterior chiar 400 lei din 2014). Dar dacă comparăm aceste valori cu alți indicatori - de exemplu lipsa de suport suficient garantat pentru copiii mai mari de 3 ani, salariul minim pentru sectorul real de doar 1900 lei (și mult mai mic în sectorul public), salariul mediu pe economie de 4500 lei în 2015 etc. – atunci devin evidente multiplele probleme financiare confruntate de familiile cu copii.

Datele Biroului Național de Statistică (BNS) confirmă situația când lipsa serviciilor de suport obligă renunțarea temporară a femeilor la activitatea profesională odată cu apariția copiilor, realitatea vizată fiind valabilă și pentru bărbați, astfel întreaga familie îi resimte impactul economic, în special până la școlarizarea copiilor. Conform datelor BNS din raportul „Femei și Bărbați în RM” 2012, referitor la contingentul fertil cuprins în vârsta de 20-49 ani, rata de ocupare este semnificativ mai

mică în cazul femeilor care au cel puțin un copil de vârstă preșcolară (37,2 % pentru anul 2011), comparativ cu categoria femeilor care nu au nici un copil de această vârstă (circa 53 %) și este în descreștere continuă în ultimii ani. Ținând cont de aceste date, studiul va include și recomandări care țin de Codul Educației și modul în care acesta poate fi perfecționat.

Indemnizația lunară pentru creșterea copilului pentru persoanele asigurate până la împlinirea vârstei de 3 ani (o prestație de asigurare socială). Aceasta reprezintă 30% din venitul mediu pentru ultimele 12 luni (până la început de 2014 pentru ultimele 6 luni); această indemnizație fiind alocată doar cu condiția ca mama să nu lucreze sau să lucreze în regim redus de ore (sau la domiciliu) până copilul atinge vârsta de 3 ani. În cazul indemnizației pentru îngrijirea lunară a copiilor există o diferențiere conform statutului: persoane asigurate sau neasigurate (descrise în continuare), fiind diferită în special durata și mărimea minimă a alocației. Din păcate, circa 2/3 din copii au părinți neasigurați, care în Republica Moldova vor primi indemnizația pentru o perioadă mult mai scurtă. Aceasta situație este probabil problema nr.1 și politicile actuale afectează în special copiii vulnerabili, astfel această temă va fi explicată detaliat în capitolul 2 și un set de recomandări pentru această categorie va fi inclus în capitolul 3.

Indemnizația lunară pentru creșterea copilului pentru persoane neasigurate până la împlinirea vârstei de 1,5 ani (o prestație de asistență socială). Valoarea acestei indemnizații pentru persoanele neasigurate în 2013 a fost de 300 lei, în 2014 a fost de 400 lei. Proiectele pentru 2015, încă neaprobat, prevăd mărirea suplimentară a acestei indemnizații, precum și a duratei de acordare a acesteia până la 3 ani (condiționat de identificarea resurselor financiare). În ultimii câțiva ani, a fost pregătit și un proiect nou de lege al MMPSF, care propune modificări în vederea majorării indemnizației unice la nașterea copilului, extinderii perioadei de acordare a indemnizației lunare pentru creșterea copilului pentru persoanele neasigurate de la 1,5 la 3 ani (astfel încât să fie aceeași durată de acordare a indemnizației pentru toți părinții cu copii sub 3 ani), cu majorarea mărimii acestora, precum și introducerea unor indemnizații noi: de suport pentru familiile cu copii gemeni și pentru pregătirea copilului pentru clasa 1. Aceste inițiative nu au fost susținută atunci din lipsa de fonduri (în opinia Ministerului de Finanțe); iar acest studiu examinează și soluții alternative.

În ceea ce ține de **finanțarea parțială oferită de stat pentru acest tip de concedii**, în Republica Moldova în anul 2014 situația ce ține de indemnizația lunară de creștere a copilului este prezentată în modul următor:

- 1100 lei lunar media pe țară în 2014 pentru părinții asigurați (30% din salariul lunar oferit timp de 3 ani, dar nu mai puțin de 400 de lei lunar și maximum 30% din 5 salarii medii pe economie);
- 400 de lei lunar pentru părinții neasigurați (doar până copilul atinge vârsta de 1,5 ani);
- urmat de dreptul de concediu neplătit 3-6 ani pentru toți angajații cu copii, grădinița fiind oferită cu finanțare de la stat de la 3 ani (uneori și de la 2 ani, situația fiind diferită în regiunile rurale și urbane).

Notă: Corelația între unele indemnizații aplicate și minimul de existență pentru copii – este examinată detaliat în capitolul următor, la identificarea problemelor.

Pentru a vedea mediul în care activează angajații cu copii mici, este important să menționăm aici și **câteva prevederi relevante ale Codului Muncii**. Angajații au dreptul la concediu de îngrijire a copilului, parțial plătit de 30% din salariu mediu până copilul împlinește 3 ani, precum și dreptul la concediu neplătit până copilul împlinește 6 ani. Pe perioada acordării acestui concediu angajatorul este obligat să păstreze locul de muncă inițial, ceea ce este și bine și rău pentru angajați, în special angajații femei ulterior discriminate la angajare sau promovare. Suplimentar, există niște facilități suplimentare pentru familiile cu 2 și mai mulți copii sub 14 ani (4 zile suplimentare de concediu anual, dreptul garantat la un concediu pe cont propriu de 2 săptămâni pe an, dreptul la concediu garantat în perioada de vară); aceste facilități se examinează a fi extinse proporțional și

pentru angajații cu 1 copil (o inițiativă înregistrată în iulie 2015 în Parlament, în prezent trimisă la Guvern spre avizare).

Timpul de muncă parțial este un drept foarte bun pentru familiile cu copii mici (0-3/ 3-6 ani), însă acest drept nu este cunoscut, și astfel rareori solicitat. La solicitare, dacă angajatul dorește, angajatorul este obligat să ofere dreptul de zi de muncă parțială sau săptămână de muncă parțială. Acest drept este atribuit conform art. 97 al Codului Muncii (extras în anexa 9) tuturor angajaților **care au copii cu vârsta sub 14 ani.** Retribuirea muncii se face proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut.

Un alt drept al familiilor cu copii care au venituri foarte mici sau temporar absente, ține de **prevederile legii privind ajutorul social.** Această lege vine să le garanteze minimul necesar pentru alimentația și sănătatea membrilor familiei, inclusiv al copiilor. O selecție relevantă din această lege este inclusă în anexa nr.3. Deși în general este o lege care este per total bine funcțională (chiar dacă necesită perfecționări continue la implementarea ei), totuși există și o situație mai complicată care nu permite unor beneficiari relevanți cu copii să se încadreze – în special este vorba de cei cu copii de 3-7 ani care locuiesc în anumite regiuni rurale unde nu există grădiniță. Acești beneficiari nu pot accepta un loc de muncă oferit, pe motiv obiectiv că nu au acces la servicii de îngrijire a copilului preșcolar, iar acest refuz motivat duce după sine și stoparea ajutorului social lunar. Această situație necesită o prevedere/ soluție specială.

Odată făcută aici o introducere rapidă în sistemul actual, **capitolul doi** analizează deja mult mai detaliat problemele existente, în comparație cu bunele practici din țările din regiune; iar **capitolul trei** include recomandări foarte specifice pe câteva domenii, realizarea cărora în mod sincronizat ar asigura un impact optim cu un minim necesar de resurse publice.

■ Status quo: punctele slabe ale situației actuale, comparativ cu exemple de bune practici din Uniunea Europeană.

În viziunea autorului, pentru a putea identifica mai ușor punctele slabe din sistemul actual din Republica Moldova, înainte de această analiză va fi util să fie examinate câteva exemple mai relevante de bune practici din regiune, în special din Uniunea Europeană. Urmare unei analize mai detaliate, dar și din limită de spațiu, au fost selectate pentru examinare două țări noi-membre ale UE, care au aderat în 2004 și 2007 - și anume Lituania și România, politicile cărora sunt descrise mai jos:

Exemplul de bună practică nr. 1: Lituania

Durata concediului de îngrijire a copilului este la alegerea părintelui și poate fi una din opțiunile:

- Concediu de 1 an cu indemnizația lunară egală cu 100% din salariu, anul 2 și 3 cu drept de concediu neplătit și păstrarea locului de muncă;
- Concediu de 2 ani: anul 1 cu 70% din salariu, anul 2 cu 40% salariu, anul 3 cu drept de concediu neplătit și păstrarea locului de muncă;
- Încurajarea revenirii la serviciu: În cazul schemei 70% și 40%, dacă părintele revine în anul 2 la serviciu - poate păstra și indemnizația (indiferent de nr. de ore lucrate).

Exemplul de bună practică nr. 2: România

- Indemnizația lunară pentru creșterea copilului se menține la 85% din media veniturilor nete înregistrate în ultimele 12 luni anterioare nașterii;
- Durata poate fi la alegere de 1 sau 2 ani. Astfel, părintele poate alege fie 1 an la 85% salariu (cu plafon maxim foarte mare), sau 2 ani la 85% salariu (dar cu un plafon maxim mai mic). Anul 3 oferit suplimentar pentru părinții unui copil cu dizabilități;
- Pragul minim pentru 85% e de 600 RON (circa 2,700 MDL) și pragul maxim este de 3400 RON (circa 15,300 MDL) în cazul unui concediu de 1 an, și 1200 RON (circa 5,400 MDL) în cazul unui concediu de 2 ani;
- Stimulent de revenire la serviciu: există un bonus de inserție – oferit în caz că mama revine la serviciu înainte ca copilul să împlinească 1 an, în locul indemnizației părintele primește 500 RON lunar (sau 2,250 MDL) până copilul împlinește 2 ani;
- Suplimentar la indemnizație - toți copiii din România primesc și o alocație lunară de 200 RON (circa 900 MDL) până la vârsta de 2 ani, ulterior 84 RON (circa 380 MDL) până la vârsta de 18 ani.

Urmare descrierii sistemului actual din Republica Moldova din capitolul 1, precum și a analizei bunelor practici din exemplele de mai sus, acum putem identifica și setul de probleme și recomandări.

Problemele principale din sistemul RM:

Problema nr. 1. Durata concediului în Moldova: unii părinți primesc indemnizația 3 ani, iar alți părinți (care reprezintă 64,5% din total) vor primi indemnizația doar 1,5 ani

- Suportul financiar acordat copiilor și durata concediului depind de statutul părinților (asigurat/ neasigurat), ceea ce este problematic în special în lipsa unei alocații universale lunare pentru fiecare copil, dar și a altor măsuri (servicii de creșă, scutiri de impozite semnificative etc.);
- Proporțiile problemei: circa 2/3 din copiii sub 3 ani din Moldova au părinți neasigurați, care primesc o alocație de 400 de lei timp de numai primii 1,5 ani, și nici o susținere financiară ulterior în segmentul 1,5-3 ani (nici indemnizație pentru a îngriji copilul la domiciliu, și nici

loc disponibil la grădiniță pentru a ieși la serviciu și a genera suficienți bani pentru întreținerea, alimentația și sănătatea copilului).

Notă: Anual în Moldova, **din numărul total de copii 1,5-3 ani, avem circa 37 mii copii (sau 64.5%) în afara oricărei finanțări de stat** (nici indemnizație, nici grădiniță care să permită părinților să poată ieși la serviciu să obțină venituri necesare pentru copil) – contrar textului din art.24 din Codul Educației, (care presupune că finanțarea de către stat este oferită pentru îngrijirea în familie până la 3 ani, ceea nu este adevărat pentru 64,5% din copii), în baza căruia se va determina noua formulă de finanțare a creșelor și grădinițelor din art. 25 (încă neaplicată în vigoare, urmează din ianuarie 2017).

Problema nr. 2. Mărimea indemnizațiilor/ Concediul este plătit la un nivel insuficient:

Tabel: Indemnizația medie lunară de 1100 lei (persoane asigurate)/ 400 lei (persoane neasigurate) – comparativ cu minimul de existență pentru un adult și un copil:

Minimul de existență, în 2014:	MDL
Populație aptă de muncă	1726.8
Bărbați în vârstă aptă de muncă	1875.6
Femei în vârstă aptă de muncă	1567.8
Copii în vârstă de până la 1 an	618.6
Copii în vârstă de 1-6 ani	1327.2
Total: minim copil mediu + minim adult mediu = 618.6 (sau 1327.2) + 1726.8 lei =	2345-3054 lei, în dependență de vârsta copilului (sub 1 an sau sub 3 ani)

Sursa: BNS, calcule Expert-Grup (total).

Problema nr.3. Lipsesc câteva accente necesare de politici:

- Asigurarea anului 1 mai bine plătit (atât pentru persoane asigurate, cât și neasigurate), comparativ cu anii următori (% mai mare, prag minim mai mare decât cel actual de 400 de lei), precum și o schemă de plată (procentuală și valorică) care să încurajeze revenirea la serviciu (nu descurajarea, prin stoparea simplă a indemnizației în caz de revenire la program deplin);
- Încurajarea revenirii la serviciu începând cu anul 2 și 3 – se recomandă ca revenirea la program de lucru (fie și deplin) să nu determine stoparea indemnizației (aceasta oricum fiind parțială); în prezent în Moldova doar circa 12-15% părinți lucrează cu program de muncă parțial.

Notă cu exemple alternative: România are sistemul de bonus de inserție de 500 RON (circa 2500 lei lunar) oferit pentru a încuraja revenirea devreme la serviciu cu norma întreagă; sau Lituania unde anul 2 plătit la 40% nu are interdicția de a lucra fie și regim complet).

Problema nr.4. Părinții care se află la studii cu frecvență sunt tratați ca și neasigurați, și nu au acces la servicii timpurii de creșă care să le permită să revină la studii.

- Se recomandă revizuirea legislației și mărirea finanțării, în vederea acordării acestui drept la indemnizație pentru creșterea copilului pentru persoanele aflate la studii cu frecvență de zi / full-time: (liceu, universitate, masterat, doctorat, școli profesionale) (fie și la pragul minim, dar pentru 3 ani);
- În anexa nr. 2 a studiului – vedeți un extras din legislația României în ceea ce privește părinții aflați la studii, util pentru o viitoare inițiativă legislativă în MD. În Lituania, la fel, orice persoana neasigurată care își achită singură contribuția minimă pentru 12 luni în fondul social, este tratată ca și persoană asigurată la oferirea concediului de îngrijire a copilului.

Problema nr. 5. Durata concediului este prea mare

În prezent concediul de îngrijire a copiilor este mult prea lung: 0-3 ani parțial plătit, urmat de dreptul la concediu neplătit 3-6 ani. Deși probabil aceste beneficii au fost oferite în 2003 de legislatori cu intenții bune, acestea în practică avantajează familiile cu copii cu venituri mari și nu s-a ținut cont de realitatea mării majorități de familii (cu venituri medii sau mici) care au nevoie de un loc de muncă, precum și de inconveniențele pentru angajator și motivațiile de a discrimina părinții cu copii la angajare și promovare.

Astfel, principalele dezavantaje ale drepturilor la un concediu excesiv de lung, cu păstrarea locului de muncă până la maxim 6 ani, pentru părinte/ familie cu copii sunt următoarele:

- determină pierderea abilităților profesionale a părintelui (cel mai des a mamei);
- reduce șansele de a avansa în carieră/ salarial, afectează negativ mărimea pensiei,
- determină discriminarea femeilor la angajare și ulterior promovare.
- și pentru copii: efectele negative ale actualului sistem deseori înseamnă venituri reduse ale familiei, respectiv și investiții insuficiente în alimentația, sănătatea și educația copilului.

Problema nr. 6. Noile prevederi ale Codul Educației aprobat în 2014 vor duce la o înrăutățire a situației cu finanțarea copiilor mici în creșe/ grădinițe.

Înainte de a identifica principalele probleme din noile prevederi, este importantă lecturarea integrală a extrasului original din Codul Educației, cu articolele cele mai relevante (în continuare).

Extrase originale din Codul Educației:

Articolul 23. Organizarea educației timpurii

(2) Educația timpurie include două cicluri:

a) educația antepreșcolară, pentru copiii cu vârsta de la 0 la 3 ani;

b) învățământul preșcolar, pentru copiii cu vârsta de la 3 la 6 (7) ani.

Articolul 24. Educația antepreșcolară

Educația antepreșcolară se realizează în familie, aceasta beneficiind de finanțare de la bugetul public național conform legislației în vigoare. La solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară, cu finanțare de la bugetele locale.

Aranjamente tranzitorii

Codul Educației Art. 157

Guvernul:

e) va examina practica statelor membre ale Uniunii Europene în domeniul educației antepreșcolare și va prezenta Parlamentului propuneri de modificare a prezentului cod privind organizarea, tipurile și modalitățile de finanțare a serviciilor de educație antepreșcolară.

După cum se vede din textul de mai sus, noul Cod al Educației merge pe presupunerea greșită ca toți copiii de 0-3 ani beneficiază de susținerea financiară a statului pentru a fi îngrijiți în familie până la această vârstă. Din păcate circa 64,5% din copiii de vârsta de 1,5-3 ani din Republica Moldova au părinți neasigurați (ex. studenți sau temporar șomeri) și astfel nu primesc nici un fel de indemnizație.

Urmare noii prevederi ale Codului Educației, dacă acestea vor fi implementate, atunci grădinițele nu vor mai putea primi finanțare de la bugetul central pentru copiii cu vârsta sub 3 ani – asta în condițiile în care în mod tradițional în grădinițe există încă grupe pentru copiii de 1,5-3 ani, în special în regiunile rurale. Cererea este mare și în regiunile urbane, dar în multe localități, inclusiv în Chișinău, se denotă o insuficiență de locuri, astfel copiii sub 3 ani mai greu sunt acceptați (o situație care trebuie remediată, odată ce în orașe există multe locuri de muncă pentru părinți).

O altă problemă este că APL-urile nu au, în noua redacție a legii, nici un fel de obligații de a organiza creșe de stat (fie și la cost sau în orice formulă de co-finanțare a APL cu părinții). Această situație este și mai complicată odată ce cadrul legal nu este stabilit clar pentru grădinițele private – astfel nici statul nu oferă așa servicii, nici pentru sectorul privat nu oferă susținere pentru dezvoltare.

Situația în 2015 și previziuni pentru 2016 cu finanțarea de stat a creșelor/ grădinițelor:

În 2015, dar și în planificarea resurselor pentru 2016, încă a avut loc alocarea resurselor publice de la bugetul central pentru instituții preșcolare pe criteriu de buget total solicitat de instituție, fără să se țină cont de vârsta fiecărui copil înregistrat. În mod tradițional, copiii mergeau la grădiniță de la 1,5 ani (dacă părinții doreau) și în special în regiunile rurale sunt mulți asemenea copii. În municipiul Chișinău situația este mai complicată, fiind acceptați puțini copii sub 3 ani din motiv de insuficiență de locuri (deși cererea este mare, fiind și o oferta mare de locuri de muncă/ studii pentru părinți).

Astfel, se impun corecții urgent, pentru că la următoarea planificare bugetară din primăvara 2016 (și cu implementare din ianuarie 2017) pot interveni schimbări negative pentru familiile cu copii, în special odată ce în prezent ponderea copiilor de 1,5-3 ani fără suport financiar (părinți neasigurați)

este de 64.5% din total – aceștia nu vor mai putea fi acceptați în grădinițele de stat, ceea ce ar înrăutăți mult situația familiilor cu copii care au venituri mici și medii.

Mai multe propuneri de corecții vor fi examinate în noul Cod al Educației, astfel încât să fie oferită finanțarea de stat pentru creșă-grădiniță pentru copiii cu vârsta începând cu 2 ani (tbc. o inițiativă legislativă a Parlamentului este în proces de elaborare la acest subiect). Suplimentar, Codul Educației ar urma să introducă pentru municipii obligații mai mari de organizare a serviciilor antepreșcolare pentru copii 1-2 ani (formula de co-finanțare cu părinții – la discreția APL în regim de autonomie). În lipsa banilor publici, chiar și simpla organizare la cost a serviciilor ar fi de ajutor pentru familii, căci ar reprezenta doar 30% din costul serviciilor private. Alte propuneri, inclusiv cu efect de sinergie din alte sectoare tangente sunt examinate în capitolul următor din acest studiu.

■ Propuneri de modificare a cadrului legislativ în Republica Moldova:

În contextul problemelor din sistemul actual din Republica Moldova, descrise în primele două capitole din acest studiu, apare necesitatea de a identifica un set de reforme sincronizate, care să aducă o îmbunătățire suficientă, cu impact maxim, dar și ținând cont de faptul că 2015 și 2016 sunt ani în care alocarea unor fonduri suplimentare publice este dificilă pentru orice domenii de politici. În același timp, situația actuală nu mai corespunde necesităților moderne și există mari așteptări publice față de decidenții politici de a face îmbunătățiri care să fie în favoarea tuturor părților (*win-win* pentru toți).

La fel, marea provocare este de a oferi soluții cu care să fie ok majoritatea beneficiarilor, care sunt de altfel foarte diferiți – de ex. unele familii cu copii sunt în favoarea educării copilului de 0-3 ani preponderent în familie, pe când alte familii cu copii sunt adepte ale educației timpurii și includ ambii părinți activi profesionali. În același timp, sunt și multe alte familii (majoritatea) care au venituri mici sau medii și sunt nevoite să aleagă opțiuni de îngrijire a copiilor care le permit în primul rând să poată asigura hrană și medicamente minim necesare pentru acești copii.

Cum ar fi un plan de reformă graduală, fără terapie de șoc, care să acomodeze beneficiari diferiți? Recomandările ce răspund acestei misiuni sunt detaliate în cele ce urmează. În mod cert, o prioritate este sincronizarea reformelor din educația antepreșcolară – cu cele de asistență/asigurare socială. Pentru succesul acestora este esențială asigurarea unei coordonări interministeriale puternice, sub coordonarea Prim-ministrului, dar și un dialog constructiv între Guvern și Parlament).

Setul de propuneri pentru optimizarea concediului de îngrijire a copilului 0-3/ 3-6 ani:

I. Plata diferențiată a anului 1 și a anului 2, precum și asigurarea unui plafon minim diferit:

Se propune ca anul 1 să fie plătit mai mult decât anul 2, pentru că este anul cel mai important pentru prezența mamei cu copilul (alăptarea etc.). În anul 1 - pragul minim lunar să fie crescut pentru toate categoriile de la 400 de lei la (inițial) Venitul Minim Lunar Garantat (765 lei lunar în 2015, un indicator revăzut periodic de Guvern). Gradual în următorii 3-5 ani să fie crescut până la minimul de existență al unui adult, ex. indicator în creștere cu câte 10% până la 100% din minimul de existență al unui adult apt de lucru în anul respectiv (1724 lei în 2014) pentru anul 1 de concediu de îngrijire a copilului, odată ce indemnizația este plătită unui adult care să îngrijească acest copil, în locul activității sale profesionale). Alternativ, indemnizația pentru anul 2 ar putea fi și ea fixată ca un % din VMLG, astfel având avantajul unei ajustări/ creșteri automate anual.

II. Mai multă alegere pentru părinții asigurați (astfel încât să fie acomodate necesitățile familiilor cu diferite necesități):

Concediul de îngrijire 0-3 ani. Aplicarea unei perioade de tranziție (primii 5 ani) începând cu ianuarie 2016: părinții să poată alege la început de concediu care este schema % aplicată și durata (opțiunea nu poate fi schimbată ulterior, iar orice îngrijitor alternativ din familie, în caz de schimbări, va trebui să continue aceeași schemă procentuală, dar deja adaptată la propriile venituri).

2 scheme oferite la libera alegere:

- **schema clasică de 3 ani** la 30% salariu,
- **sau 2 ani total** (anul 1 la 60%, anul 2 la 30%, anul 3 rămâne cu drept de concediu neplătit),
- Pe termen mediu, după evaluarea practicii cu cele 2 scheme, precum și odată cu dezvoltarea creșelor de stat și private – **se recomandă și introducerea schemei de 1 singur an** la 90% salariu (2 și 3 rămân cu drept de concediu neplătit).
- **În anii 2 și 3** (indiferent de opțiunea selectată) să nu fie aplicată nici o interdicție privind lucrul, dat fiind o finanțare doar parțială.

III. Concediul neplătit pentru îngrijirea copilului cu vârsta de 3-6 ani cu păstrarea locului de muncă – iarăși se propune o reformă cu o perioadă de tranziție:

- Fiecare 3 ani legislatorii vor scurta durata acestui concediu cu câte 1 an, **până gradual ajunge la 4 ani**, și aici se stopează.

Exemplu concret de implementare – de ex. la 1 ianuarie 2016 se aprobă modificarea la Codul Muncii, care înseamnă primul pas – la 1 ianuarie 2019 intră în vigoare concediul până la 5 ani, iar la 1 ianuarie 2022 acest termen devine 4 ani și așa rămâne).

- Această modificare se face **cu condiția aprobării în paralel a modificărilor propuse la Codul Educației.**

IV. Măsuri suplimentare/ corecții la sistemul actual:

- pentru părinții aflați la studii cu frecvență (drepturi la suma minimă timp de 3 ani),
- pentru mamele care nasc un copil în timp ce se află în concediul de îngrijire parțial plătit al copilului + lucrează part-time (noua redacție să specifice că indemnizația pentru al 2-lea copil în acest caz se calculează în baza veniturilor din ultimele 12 luni anterior ieșirii în concediul de îngrijire a copilului, dar această indemnizație nu poate fi mai mică decât cea pentru copilul precedent). Este o măsură importantă, necesară pentru a nu descuraja mamele însărcinate cu al 2-lea copil să iasă la lucru part-time.

V. Serviciile de creșă/ grădiniță:

- **Codul Educației – modificat/ corectat astfel încât grădinița cu finanțare de stat să înceapă de la 2 ani**, cu eforturi suplimentare graduale astfel încât aceste prevederi să fie respectate în practică și în municipiul Chișinău (unde avem cel mai mare număr de copii și locuri de muncă, dar și cea mai mare insuficiență de locuri) și unele sate (unde lipsește complet grădinița sau centrul comunitar de dezvoltare timpurie).
- În paralel, **dezvoltarea unui cadru legal de cerințe clare pentru deschiderea grădinițelor private și neguvernamentale**, care asigură servicii de calitate și dezvoltarea cărora reduce presiunea asupra sectorului public de asemenea servicii.

Ce situație vom avea după implementarea recomandărilor propuse?

Pe termen mediu (peste 6 ani, ex. din anul 2022) ulterior modificărilor propuse mai sus, odată înregistrat progresul cu implementarea Codului Educației cu creșă de stat pentru copii începând cu vârsta de 2 ani (la dorință), se poate simplifica schema:

- Părinților asigurați le vor rămâne atunci la alegere toate 3 scheme: cea de 3 ani la 30% salariu lunar, cea de 2 ani (60% și 30%, cu drept de lucru complet în anul 2) sau de 1 an (90%, urmat de drept de anul 2 neplătit la dorință).
- Dreptul de concediu neplătit și păstrare a locului de muncă – odată crescând oferta de creșe de stat– se limitează până la 4 ani (în loc de 6 în prezent). Gradual, cu o reducere de un an fiecare 3 ani, ar intra în vigoare în 2022.
- Părinții neasigurați și asigurați vor avea anul 1 plătit la minim mărimea VMLG (minim 765 lei, la fel și pentru părinții asigurați), această sumă fiind mărită periodic, și anul 2 (și 3, dacă e aplicabil), achitat până copilul împlinește vârsta de 2 ani - la 400 de lei (indexat anual, cu indicele inflației). Astfel crește finanțarea pentru anul 1, precum și durata de la 1,5 la 2 ani.
- Suplimentar, pentru familiile cu venituri foarte mici rămân drepturile complementare de a aplica la ajutorul social.
- Un alt aspect necesar ține de minimizarea impactului la calcularea pensiei pentru acești ani (salariul minim să fie înlocuit cu cel mediu (sau minim 50%) din cele 12 luni anterioare ieșirii în concediu plătit de îngrijire a copilului), pentru a reduce penalizarea femeilor pentru fiecare concediu de îngrijire luat, atunci când se calculează pensia. (Ex. În caz contrar penalizăm mult o femeie cu salariu de ex. de 5 mii lunar, pentru nașterea unui copil, odată ce ei i se va determina la pensie automat o bază de calcul lunară de salariu minim pe sectorul public de 1,100 lei pentru perioada concediului de 0-3 ani, pentru fiecare copil).

Ce se întâmplă, odată finalizată reforma, cu drepturile unui angajat cu copil de 4 ani+ ?

- până la acest moment, în noua viziune până la atingerea de către copil a vârstei de 4 ani, părintele angajat rămâne cu dreptul de concediu neplătit, cu păstrarea funcției. Iar ulterior:
- angajații care își pot permite și doresc să se dedice integral familiei - o pot face întrerupând contractul individual de muncă;
- sau pot reveni la muncă full-time - sau au drept garantat să aleagă regimul de muncă part-time (cu salariu ajustat proporțional) până copilul împlinește 14 ani (art. 97 prevăzut deja de Codul Muncii, extras original inclus în anexa 8);
- beneficiază de buletin de boală atunci când copilul e bolnav (pentru copiii de până la 10 ani);
- se recomandă a fi adăugate niște beneficii suplimentare în Codul Muncii: cele care există actual pentru cei cu 2 copii și mai mulți – să fie extinse și pentru cei cu 1 singur copil. (detaliile incluse în anexa la studiu, țin de garantarea dreptului la 2 săptămâni concediu neplătit (doar la dorința angajatului), zile suplimentare de concediu plătit și dreptul la concediu în perioada de vară). Acesta este un proiect existent, înregistrat deja în Parlament în iulie 2015.
- alte aranjamente care țin de asigurarea concilierii dintre activitatea profesională și a responsabilităților de părinte.

Alte probleme/ soluții importante în segmentul 0-3 ani în Moldova:

- **Lipsește alocația lunară pentru copil** (care în multe țări din UE/ Canada este oferită până la 18 ani, câteva exemple);
- **Este extrem de mică scutirea de impozit pe venit a părinților pentru fiecare copil** (în Moldova aceasta este simbolică, însemnând că fiecare angajat poate păstra cu doar circa 30 lei mai mult în buzunar după taxe (diferit de țările dezvoltate, unde aceasta este semnificativă, ex. SUA);
- **Serviciile de creșă (de stat și private) pentru copii 1,5-3 ani sunt foarte slab dezvoltate**, mult sub cererea existentă. Situația este și mai complicată în municipiul Chișinău, unde de fapt este și cea mai mare ofertă de locuri de muncă/ astfel și cerere pentru asemenea servicii;
- **Lipsesc creșele pentru copii cu vârsta sub 2 ani, fie și în calitate de serviciu social pentru cazuri extreme** – nu există nici de stat, nici private, nici în calitate de serviciu social pentru situații extreme (ex. în Chișinău există un număr simbolic de circa 25 de locuri în Chișinău, oferit doar în cazurile cu risc de abandon). În cazul constrângerilor bugetare, chiar și simpla organizare la cost a acestor servicii de către APL pe segmentul 1-2 ani ar fi un mare ajutor pentru aceste familii (comparativ cu lipsa totală a unei oferte sau cu prețul deseori dublu/ triplu față de cost al serviciilor private);
- **Serviciile de bonă nu sunt reglementate**, se denotă și o insuficiență de bone (datorată în special migrației forței de muncă); exemple din UE/ rolul APL.
- **Costul serviciilor unei grădinițe private sau a serviciilor unei bone în Chișinău** este mai mare decât salariul mediu pe economie (peste 4,500 lei în 2015), deci nu sunt accesibile pentru o familie tânără (de ex. tineri profesori).
- **Cadrul legislativ pentru aceste servicii private de creșe/ grădinițe nu este clar** (nici statutul juridic, nici cerințele sanitare sau educaționale), astfel pe acest segment se denotă o concurență mică și prețuri excesiv de mari.
- **Egalitatea de gen:** se impun și anumite motivații suplimentare ce țin de implementarea benevolă a politicilor de egalitate a genurilor (se recomandă un studiu separat).

NOTĂ: din experiența țărilor dezvoltate, se pare că tații vor lua o parte din concediul de îngrijire – dar mai frecvent atunci când au 100% sau minim 80% din salariul lunar achitat pentru perioada concediului. Odată ce în Moldova concediile sunt parțial plătite la rata de doar 30% din salariu, nu ne putem aștepta la schimbări semnificative, odată ce pentru majoritatea taților este cel mai des o prioritate să asigure sursa principală de venit a familiei.

- Se recomandă micșorarea vârstei minime de încadrare a copiilor în centrele comunitare de dezvoltare timpurie a copiilor - de la minim 3 ani la minim 1,5 ani (sau până la 2 ani dacă se extinde indemnizația de îngrijire a copiilor de la 1,5 la 2 ani), indicată în Hotărârea de Guvern nr. 567 din 10.09.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Centrului Comunitar de Dezvoltare Timpurie a Copiilor de 3-(6)7 ani. Notă: aceste centre înlocuiesc grădinițele în localitățile unde nu sunt grădinițe și sunt finanțate de APL plus, după caz, cu parteneri externi.
- **Municipiul Chișinău – o situație mai complicată cu creșele/ grădinițele comparativ cu media pe țară.** Evaluarea din 2015 efectuată de Expert-Grup a identificat o problema mai mare în municipiul Chișinău privind insuficiența de locuri, supraaglomerarea în grupe și vârsta de încadrare – comparativ cu localitățile rurale care au grădinițe.

- **Se recomandă un dialog mai strâns între Ministerul Educației și Primăria Chișinău**, ținând cont de numărul mare de copii din municipiul Chișinău, precum și de situația mai problematică decât media pe țară.
- **Este necesară completarea Legii privind ajutorul social**, pentru a prevedea cazuri speciale pentru părinții cu copii de 3-7 ani din localități fără grădiniță (astfel inapți de muncă din motive ce nu țin de ei).

Un rezumat al direcțiilor principale de reformă sunt incluse în sumarul executiv al acestui studiu, completate de un set de slaiduri powerpoint de prezentare compacta a informației (poate fi accesat pe site-ul Expert-Grup sau solicitat la constanta@expert-grup.org), completat de extrasele legislative și datele statistice din anexe.

Suplimentar, puteți solicita la aceeași adresă de email și **un raport de evaluare a cadrului de reglementare a grădinițelor private** (efectuat de același autor în urma audierilor publice din aprilie 2015), precum și constatări/ recomandări pentru Republica Moldova.

■ ANEXE:

Anexa 1: Extras din Codul Educației al Republicii Moldova

Capitolul II. Educația timpurie

Articolul 23. Organizarea educației timpurii

(1) Educația timpurie are drept scop principal dezvoltarea multilaterală a copilului și pregătirea pentru integrarea în activitatea școlară.

(2) Educația timpurie include două cicluri:

- a) educația antepreșcolară, pentru copiii cu vârsta de la 0 la 3 ani;
- b) învățământul preșcolar, pentru copiii cu vârsta de la 3 la 6 (7) ani.

(3) Educația timpurie se desfășoară în creșe, grădinițe, centre comunitare de educație timpurie sau în alte instituții care prestează servicii în conformitate cu standardele educaționale de stat.

(4) Educația timpurie poate fi organizată și în instituții rezidențiale – pentru copiii orfani sau cei rămași fără îngrijire părintească, în instituții sanatoriale – pentru copiii cu boli cronice, precum și în instituții de învățământ special, în instituții penitenciare și în instituții medicale.

Articolul 24. Educația antepreșcolară

Educația antepreșcolară se realizează în familie, aceasta beneficiind de finanțare de la bugetul public național conform legislației în vigoare. La solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară, cu finanțare de la bugetele locale.

Articolul 25. Învățământul preșcolar

(1) În instituția de învățământ preșcolar sînt înscriși, la solicitare, în mod obligatoriu, fără probe de concurs, toți copiii din districtul școlar corespunzător.

(2) Statul suportă cheltuielile pentru serviciile de învățământ preșcolar și de îngrijire în instituțiile publice pentru toți copiii, inclusiv pentru copiii cu cerințe educaționale special

Anexa 2: Extras din legislația ROMÂNIEI/ cine sunt beneficiari ai indemnizației lunare pentru creșterea copilului.

Cuantumul indemnizației lunare pentru creșterea copilului reprezintă **85%** din media veniturilor nete realizate în ultimele 12 luni, dar, în funcție de durata concediului pe care o aleg părinții, acesta are anumite limite minime și maxime.

Cele 12 luni pot fi constituite integral și din perioadele în care persoanele s-au aflat în una sau mai multe dintre următoarele situații:

a) au beneficiat de indemnizație de șomaj, stabilită conform legii, sau au realizat perioade de stagiu de cotizare în sistemul public de pensii, în condițiile prevăzute de actele normative cu caracter special care reglementează concedierile colective;

b) s-au aflat în evidența agențiilor județene pentru ocuparea forței de muncă, în vederea acordării indemnizației de șomaj;

c) au beneficiat de concedii și de indemnizații de asigurări sociale de sănătate prevăzute de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 158/2005 privind concediile și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 399/2006, cu modificările și completările ulterioare;

d) au beneficiat de concedii medicale și de indemnizații pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă, exclusiv pentru situațiile rezultate ca urmare a unor accidente de muncă sau boli profesionale, în baza Legii nr. 346/2002 privind asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale, republicată;

- e) au beneficiat de pensie de invaliditate, în condițiile legii;
- f) se află în perioada de întrerupere temporară a activității, din inițiativa angajatorului, fără încetarea raportului de muncă, pentru motive economice, tehnologice, structurale sau similare, potrivit legii;
- g) au beneficiat de concediu și indemnizație lunară pentru creșterea copilului;
- h) au beneficiat de concediu și indemnizație lunară pentru creșterea sau, după caz, pentru îngrijirea copilului cu handicap;
- i) au beneficiat de concediu fără plată pentru creșterea copilului;
- j) se află în perioada de 3 luni de la încetarea unui contract de muncă pe durată determinată și începerea unui alt contract de muncă pe durată determinată;
- k) au însoțit soțul/soția trimis/trimisă în misiune permanentă în străinătate;
- l) au efectuat sau efectuează serviciul militar pe bază de voluntariat, au fost concentrați, mobilizați sau în prizonierat;
- m) frecventează, fără întrerupere, cursurile de zi ale învățământului preuniversitar, inclusiv în cadrul programului „A doua șansă”, sau, după caz, universitar la nivelul studiilor universitare de licență ori de master, precum și ale învățământului postuniversitar la nivel de masterat, organizate potrivit legii, în țară sau în străinătate, într-un domeniu recunoscut de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, cu excepția situației de întrerupere a cursurilor din motive medicale;
- n) au calitatea de doctorand, în condițiile prevăzute de Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare;
- o) se află în perioada cuprinsă între încheierea unei forme de învățământ preuniversitar și începerea, în același an calendaristic, a unei alte forme de învățământ preuniversitar, cursuri de zi, organizate potrivit legii, frecventate fără întrerupere;
- p) se află în perioada cuprinsă între absolvirea cursurilor de zi ale învățământului preuniversitar, organizat potrivit legii, și începerea învățământului universitar, cursuri de zi, în același an calendaristic;
- q) se află în perioada cuprinsă între încheierea unei forme de învățământ universitar, cursuri de zi, cu sau fără examen de licență sau de diplomă, și începerea, în același an calendaristic, a unei alte forme de învățământ universitar, cursuri de zi, organizate potrivit legii, frecventate fără întrerupere;
- r) se află în perioada cuprinsă între încheierea unei forme de învățământ universitar, la nivelul studiilor universitare de licență sau de master, precum și ale învățământului postuniversitar la nivel de masterat, cursuri de zi, și începerea, în același an calendaristic, a unei alte forme de învățământ universitar la nivelul studiilor universitare de licență sau de master, cursuri de zi, organizate potrivit legii, frecventate fără întrerupere;
- s) se află în perioada cuprinsă între încheierea unei forme de învățământ postuniversitar, cursuri de zi, și începerea, în același an calendaristic, a unei alte forme de învățământ postuniversitar, cursuri de zi, organizate potrivit legii, frecventate fără întrerupere;
- t) se află în perioada de 60 de zile de la finalizarea cursurilor învățământului obligatoriu sau, după caz, de la absolvirea cursurilor de zi ale învățământului preuniversitar, universitar la nivelul studiilor universitare de licență sau de master și postuniversitar la nivel de masterat, organizate potrivit legii, cu sau fără examen de absolvire, în vederea angajării ori, după caz, trecerii în șomaj, calculate începând cu data de 1 a lunii următoare finalizării studiilor;
- u) au beneficiat de concediu fără plată pentru a participa la cursuri de formare și perfecționare profesională din inițiativa angajatorului sau la care acesta și-a dat acordul, organizate în condițiile legii;
- v) se află în perioada cuprinsă între absolvirea cursurilor de zi ale învățământului medical superior, organizat potrivit legii, cu examen de licență organizat în prima sesiune, și începerea primului rezidențiat după absolvire.

În calculul celor 12 luni se includ și fracțiunile de lună în care s-au realizat venituri supuse impozitului, precum și cele în care solicitanții s-au aflat în situațiile menționate la literele a-v.

Prin fracțiune de lună se înțelege efectuarea a cel puțin jumătate din zilele lucrătoare din acea lună în care persoana îndreptățită a realizat venituri supuse impozitului.

Prin excepție, se acceptă ca de cel mult 3 ori fracțiunea de lună să fie constituită dintr-un număr mai mic de zile lucrătoare decât cel prevăzut la alininea anterior.

Anexa 3: Legea cu privire la ajutorul social nr. 133-XVI din 13.06.2008 (extras din versiunea în vigoare)

Capitolul II

DREPTUL LA AJUTOR SOCIAL, CUANTUMUL ȘI MODUL DE STABILIRE A ACESTUIA

Articolul 5. Dreptul la ajutor social

(1) De dreptul la ajutor social beneficiază familiile defavorizate în cazul în care toți membrii adulți ai acesteia se încadrează în cel puțin una dintre următoarele situații:

- a) au atins vârsta necesară pentru stabilirea pensiei conform legislației;
- b) sânt persoane încadrate în diferite grade de invaliditate;
- c) sânt șomeri înregistrați la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă în a cărei rază teritorială își au domiciliul și care nu refuză un loc de muncă sau participarea la servicii de stimulare a ocupării forței de muncă oferite de agenții;
- d) îngrijesc un copil mai mic de 3 ani;
- e) îngrijesc un membru/membri ai familiei încadrați în gradul I de invaliditate care necesită îngrijire conform concluziei Consiliului de expertiză medicală a vitalității, îngrijesc un copil/copii invalizi din aceeași familie sau o persoană în vârstă de peste 75 de ani din aceeași familie conform concluziei Consiliului medical consultativ.

(2) Familiile ai căror membri realizează venituri provenite din salarizare, cu timp integral sau parțial, sau din activitatea de antreprenariat pot solicita acordarea dreptului la ajutor social cu condiția că ceilalți membri adulți ai acesteia se încadrează în situațiile expuse la alin.(1).

(3) La determinarea dreptului la ajutor social se exclud membrii familiilor care:

- a) dețin cetățenia Republicii Moldova însă nu domiciliază pe teritoriul acesteia;
- b) execută o pedeapsă privativă de libertate;
- c) satisfac serviciul militar în termen;
- d) se află la întreținerea statului.

Anexa 4: Biroul de Statistica, Protecția socială a copiilor: ¹

Tabelul 3. Mărimea medie a indemnizațiilor lunare pentru copii (lei)

	2009	2010	2011	2012	2013
Indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului					
persoane asigurate (în vârstă de pînă la 3 ani)	478,9	675,0	768,0	868,4	997,9

¹ Situația copiilor în Republica Moldova în 2013, Biroul Național de Statistica, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4412>

persoane neasigurate (în vîrstă de pînă la 1,5 ani)	150	250	300	300	300
Numărul beneficiarilor de concediu parțial plătit pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani, mii persoane	29,3	32,2	34,1	35,7	37,1

Tabelul 4. Raportul dintre indemnizațiile pentru copii și minimul de existență pentru copii

	2009	2010	2011	2012	2013
Minimul de existență pentru copii, lei	1112,0	1258,1	1391,4	1409,6	1533,9
inclusiv după grupe de vîrstă:					
pînă la 1 an	451,0	498,8	590,6	591,9	591,4
1-6 ani	964,3	1095,9	1238,3	1256,2	1328,4
7-16 ani	1228,8	1409,3	1550,1	1575,4	1724,2
Co-raportul dintre indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului și minimul de existență pentru copii în vîrstă de pînă la 1 an					
persoane asigurate (pînă la 3 ani)	106,2	135,3	130,0	146,7	168,7
persoane neasigurate (pînă la 1,5 ani)	33,3	50,1	50,8	50,7	50,7

Tabelul 9. Veniturile disponibile ale gospodăriilor cu copii, 2009-2013 (în prețurile anului 2009)

	2009	2010	2011	2012	2013
Venituri disponibile (medii lunare pe o persoană, lei)	998,3	1023,2	1093,8	1066,8	1179,4
<i>inclusiv în % pe surse:</i>					
Activitatea salariată	46,2	45,1	48,0	45,0	45,8
Activitatea individuală agricolă	10,1	10,5	10,9	10,4	9,1
Activitatea individuală non-agricolă	7,7	8,0	8,3	7,9	9,0
Venit din proprietate	0,1	0,1	0,3	0,3	0,1
Prestații sociale	8,8	9,5	9,3	10,6	9,3
pensii	5,6	5,5	5,2	5,8	5,4
indemnizații pentru copii	1,2	1,5	1,6	1,5	1,7
compensații	0,5	0,5	0,4	0,3	0,0
ajutor social	0,1	0,4	0,4	1,4	0,9
Alte venituri	27,0	26,7	23,2	25,9	26,7
din care transferuri de peste hotare	22,4	21,8	19,0	21,3	22,0

Anexa 5: Alte indemnizații aplicabile pentru copiii 0-3 ani în Republica Moldova:

- **indemnizația unică la nașterea copilului**, acordată atât persoanelor asigurate, cât și neasigurate.

Conform datelor BNS, pe parcursul anului 2013 au fost înregistrați circa 76 mii beneficiari de indemnizații la naștere, peste 50 la sută fiind persoane neasigurate. În 2013 mărimea indemnizației unice la nașterea primului copil a constituit 2600 lei, iar în cazul fiecărui următor copil – 2900 lei (fiind dublă față de anul 2009). În 2014 aceste indemnizații sunt de 3100 lei și 3400 lei corespunzător, cu planificarea unei măriri suplimentare în 2015, condiționată de identificarea unor resurse suplimentare.

- indemnizația de maternitate

Se stabilește femeilor asigurate, soților aflate la întreținerea soților asigurați și șomerilor care au dreptul la concediul de maternitate, începând cu a 30-a săptămână de sarcină, pe o perioadă de 126 de zile calendaristice, iar în cazul nașterilor complicate sau 2 și mai mulți copii - și de 14 de zile calendaristice suplimentare, în mărimea a 100% din veniturile medii din ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat.

Anexa 6. Alte probleme / Familii cu copii cu vârsta de 3-6(7) ani (studiu complementar al Expert-Grup)

O serie de priorități ce țin de educația preșcolară sunt incluse în documentul propus de Ministerul Educației, Strategia Educația 2020, care indică că în mediu 82 de copii de vârsta 3-6(7) ani din 100 merg la grădiniță, iar corelația medie adult copil este de 1 adult la 14 copii. Gradul de cuprindere cu educația preșcolară este mai mare în mediul urban (94,5%) față de 67,1 % în mediul rural.² Deși în ultimii 10 ani a crescut numărul de grădinițe, se denotă o insuficiență a locurilor, în special în regiunile urbane unde este foarte mare lista de așteptare, dar și o lipsă totală în unele localități rurale (9% din localități nu dispun de o grădiniță). Grădinițele private sunt puține și de regulă activează fără înregistrare, sau cu statut de ONG sau centre de dezvoltare, în special datorită cerințelor exagerate legislative privind spațiul deținut sau normele sanitar-igienice rigide. Un studiu separat cu recomandări în acest domeniu va fi prezentat separat în curând.

O soluție parțială pentru lipsa de grădinițe în anumite localități a fost oferită în Moldova prin aprobarea în 2009 (cu mici modificări în 2010) a hotărârii de Guvern cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Centrului Comunitar de Dezvoltare Timpurie a Copiilor de 3-(6)7 ani.³ Deși aceste centre au soluționat parțial situația din anumite localități, totuși există și un șir de probleme, și anume: crearea acestora este la discreția autorităților publice locale, vârsta minimă este de doar 3 ani (astfel nefiind permisă oferirea de servicii în segmentul 1,5 + 3 ani), dreptul este limitat exclusiv statului, nefiind permisă astfel dezvoltarea sectorului privat, iar regimul de ore oferit de multe centre este deseori insuficient de lung pentru a permite părinților să lucreze 40 de ore pe săptămână.

O altă realitate în Moldova ține de evoluția ofertei de educație preșcolară oferită de stat, în special în ceea ce ține de disponibilitatea locurilor și de numărul excesiv de copii în grupele de grădiniță. În regiunile urbane deseori pot fi înregistrate și cazuri când într-o grupă sunt și 38 și 40 de copii, la fel și în clasele primare. O supraîncărcare a numărului de copii, în special în instituțiile preșcolare, duce la o frecvență mărită de îmbolnăviri la copii, respectiv și la un număr mai mare de concedii neplătite în rândul părinților (frecvent luate de mame cu copii cu vârsta de 3–6 ani), astfel venituri reduse la părinți, cheltuieli crescute pentru medicamente și o calitate redusă a educației preșcolare în general. De ex. Centrul Național de Sănătate Publică a constatat în perioada 2006-2012 o creștere de circa o treime a numărului de cazuri raportate de îmbolnăviri în rândul preșcolarilor, în special cele mai frecvente maladii înregistrate fiind cele ale aparatului respirator și digestiv, precum și cele infecțioase⁴, majoritatea fiind în legătura directă cu supraaglomerarea din grupele de grădiniță.

Anexa 7: Detalii privind calculele efectuate de Expert-Grup, cu date de la CNAS si BNS din 2015: problema copiilor cu părinți neasigurați din Republica Moldova

Total copii sub 3 ani în 2014 era 114,953 (nivel constant în ultimii câțiva ani), din care la 1 mai 2015 – indemnizația 0-3 ani pentru persoanele asigurate este primită de 40,796 mii oameni, iar cea de la 0 la 1,5 ani – 36,674 persoane. Restul – 37,483 sunt copii de 1,5-3 ani neasigurați.

Total copii cu părinți neasigurați 0-3 din pondere – 74,157 sau 64,5% copii pentru care părinții vor primi indemnizația de 400 de lei doar până copiii împlinesc vârsta de 1,5 ani. Anual vom avea circa 37 mii copii de 1,5-3 ani în afara oricărei finanțări de stat (nici indemnizație, nici grădiniță) – contrar textului din art.24 din

² Copiii Moldovei, BNS, Chișinău 2012, p. 67.

³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=332301>

⁴ <http://www.e-sanatate.md/News/1573/crestem-copii-bolnavi-numarul-lor-este-in-crestere-pentru-ca-se-alimenteaza-insuficient-si-sunt-nevoiti-sa-invete-in-clase-rci-si-intunecoase>

Codul Educației, (care presupune că finanțarea de către stat este disponibilă pentru îngrijirea în familie până la 3 ani, ceea ce nu este adevărat pentru 64,5% din copii), în baza căruia s-a determinat noua formulă de finanțare a creșelor și grădinițelor din art. 25 (încă neaplicată în vigoare).

	2010	2011	2012	2013	2014
Copii cu 0 ani	40118	39863	38914	38798	37668
Copii cu 1 an	37910	40030	39607	38880	38443
Copii cu 2 ani	37410	37877	39995	39578	38842
Total copii sub 3 ani	115438	117770	118516	117256	114953

Sursa: date CNAS si BNS 2015.

Anexa 8: Raportul între indemnizațiile pentru copii și minimul de existență pentru copii

Tabelul 1. Raportul dintre indemnizațiile pentru copii și minimul de existență pentru copii (BNS, 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Minimul de existență pentru copii, lei	1112,0	1258,1	1391,4	1409,6	1533,9
inclusiv după grupe de vîrstă:					
pînă la 1 an	451,0	498,8	590,6	591,9	591,4
1-6 ani	964,3	1095,9	1238,3	1256,2	1328,4
7-16 ani	1228,8	1409,3	1550,1	1575,4	1724,2
Co-raportul dintre indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului și minimul de existență pentru copii în vîrstă de pînă la 1 an					
persoane asigurate (pînă la 3 ani)	106,2	135,3	130,0	146,7	168,7
persoane neasigurate (pînă la 1,5 ani)	33,3	50,1	50,8	50,7	50,7

ANEXA 9: Codul Muncii RM (selecție)

Articolul 97. Timpul de muncă parțial

(1) Prin acordul dintre salariat și angajator se poate stabili, atît la momentul angajării la lucru, cît și mai tîrziu, ziua de muncă parțială sau săptămîna de muncă parțială. La rugămintea femeii gravide, a salariatului care are copii în vîrstă de pînă la 14 ani sau copii invalizi (inclusiv aflați sub tutela/curatela sa) ori a salariatului care îngrijește de un membru al familiei bolnav, în conformitate cu certificatul medical, angajatorul este obligat să le stabilească ziua sau săptămîna de muncă parțială.

[\[Art.97 al.\(1\) modificat prin LP168 din 09.07.10, MO160-162/07.09.10 art.586\]](#)

(2) Retribuirea muncii în cazurile prevăzute la alin. (1) se efectuează proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut.

(3) Activitatea în condițiile timpului de muncă parțial nu implică limitarea drepturilor salariatului privind calcularea vechimii în muncă inclusiv a stagiului de cotizare, cu excepția cazurilor prevăzute de legislația în vigoare, durata concediului de odihnă anual sau a altor drepturi de muncă

ANEXA 9: Evaluarea costurilor bugetare/ Propunerea de extindere a perioadei de acordare a indemnizației pentru creșterea copilului acordată în prezent până acesta împlinește vârsta de 1,5 ani – cu 6 luni suplimentare, astfel până copilul va împlini 2 ani.

Autor estimare costuri bugetare: Oleg Grigori, expert independent

O asemenea măsură ar fi logică, odată ce Parlamentul este interesat să facă coborârea vârstei de finanțare pentru grădinițe de la 3 la 2 ani (un proiect existent, propus spre examinare în cadrul Comisiei Parlamentare Protecție Socială, Sănătate și Familie) – în contextul în care în Moldova circa 64,5% de copii au părinți neasigurați și astfel în perioada vârstei copiilor de 1,5-3 ani nu beneficiază nici de indemnizație, nici de .

În Parlament s-a discutat despre necesitatea aprobării unui proiect acum în toamna 2015, dar cu intrare în vigoare la 1 ianuarie 2017, cu extinderea indemnizației în mărimea actuală (2015) - de 400 lei lunar.

Avem 2 SCENARII DE COSTURI: (primul scenariu este cel mai ieftin și cu start gradual, astfel recomandabil în contextul situației bugetare din 2015/ 2016)

1. Dacă la 1 ianuarie 2017 se extinde doar asupra noilor beneficiari intrați în sistem (copiii născuți la sau după 1 ianuarie 2017) – vom avea așa costuri publice suplimentare:

2017 - zero extra necesare
2018 - + 18.481 mii lei extra necesari
2019 - + 63.363 mii lei extra necesari

2. Dacă la 1 ianuarie 2017 se extinde asupra beneficiarilor noi intrați, dar și existenți deja în sistem:

2017 - + 50,162 mii lei extra necesari
2018 - extra 63,363 mii lei
2019 - extra 63,363 mii lei

pentru detalii re: metodologia de calcul și inputs originale de date – puteți solicita scriind la constanta@expert-grup.org pentru a primi detalii și tabelul Excel cu tabele care arată datele exacte, numărul de beneficiari, calculele efectuate de Dl. Oleg Grigori pentru fiecare an.